

Takk, Ida!

Fylkeslege Helga Arianson, Fylkesmannen i Hordaland

Tilsynet med tjenestene til Ida har vært et vendepunkt og et lærestykke for oss og andre. Ida valgte å la to journalister skrive om henne. Oppslaget i media fikk Helsetilsynet og tre fylkesmenn til å reagere. Tilsynsteamet så at vi hadde sviktet. Vi forsto at vi måtte gjøre et nytt, omfattende tilsyn. Resultatet ble et annerledes tilsyn og en annen type rapport. Men resultatet for oss er også en endring i hvordan vi forstår barna og tar deres perspektiv, hvordan vi praktiserer medvirkning og ikke minst – hvordan vi følger med på og forstår bruk av tvang i barnevernet.

Ingen barn i Norge skal oppleve dette

To journalister i Stavanger Aftenblad fremstilte detaljert hvordan Ida hadde vært utsatt for alvorlig omsorgssvikt og seksuelle overgrep. De skrev om omfattende tvangsbruk i barnevern og barne- og ungdomspsykiatri, om mange flyttinger, om ensomhet og smerte. Men óg om tre fylkesmenn som hadde fått tilsendt 104 tvangsprotokoller og flere klager. Uten egentlig å reagere. Ingen av oss hadde stoppet opp. Formalitetene ved de fleste av meldingene vi fikk tilsendt var det ikke noe å si på. Vi hadde ikke forstått at hun ikke hadde fått det hun hadde behov for. Og det samme gjaldt tjenestene.

Ida sitt perspektiv i tilsynet

Tilsynet de tre fylkesmennene gjennomførte, omfattet 14 kommunale og statlige virksomheter, både barnevern og helsetjenester. Det besto av innhenting av journaler, andre dokumenter, uttalelser og intervjuer.

For å ta Ida sitt perspektiv i arbeidet, fikk vi hjelp av Forandringsfabrikken. De ga tre gode råd som vi fulgte:

- Bli venn med Ida på Facebook.
- Spør henne hva dere skal spørre tjenestene om.
- Vi kan bli med dere på tilsyn.

Dette krevde en omstilling for oss. Vi var åpne, ydmyke og usikre på hva vi kunne møte når vi ikke skulle følge våre vante arbeidsmåter. I denne situasjonen var det viktig med trygghet i rollen som tilsynsmyndighet. Den tilliten vi klarte å etablere hos Ida, med god hjelp av Forandringsfabrikken, var avgjørende for at vi klarte å ta hennes perspektiv og forstå hennes behov. Det at vi brukte sakkyndig og at tilsynslaget besto av erfarne medarbeidere med ulik fagbakgrunn hos både Helsetilsynet og de tre fylkesmennene, var til hjelp i vurderingene.

Hva mente vi om det Ida hadde opplevd?

Idas 104 tvangsprotokoller kunne ikke være god omsorg. Samtidig var realiteten at den enkelte protokoll ga uttrykk for lovlig bruk av tvang. Det var altså nødvendig og riktig å bruke tvang når vi så isolert på den enkelte situasjon. Det var ikke noe å si på at Ida i lange perioder måtte holde seg inne på institusjonen uten tilgang til telefon og pc. Og det var, isolert sett, heller ikke noe å si på at hun ble holdt fast, lagt ned og utsatt for omfattende tvang. Så hva var dette da?

Barneverntjenesten hadde fått tilsendt alle protokollene, men de hadde ikke reagert med å stille det grunnleggende spørsmålet om dette var riktig for Ida. Om hun ble forstått, om hun hadde følelsen av å bli hørt i møtet med barnevernet og ungdomspsykiatrien, om hun faktisk følte seg trygg og omgitt av mennesker som ville hennes beste. Og når Ida ble flyttet, tok det for lang tid før de på de nye stedene faktisk klarte å etablere en viss tillit, slik at omsorgen rundt Ida ble stabilisert. Lederne evnet ikke godt nok å forstå og ta hensyn til det Ida uttrykte

Vi hadde ikke forstått at hun ikke hadde fått det hun hadde behov for.”

gjennom sine voldsomme reaksjoner.

Ida hadde sterke ønsker om hvor hun ville bo, men det er ikke mulig å se av saken hvordan statlig og kommunalt barnevern mente at

det skulle vurderes, eller hva som lå bak ønsket hennes. Det var heller ikke mulig å se av deres arbeid i saken hvordan de mente at hun skulle få hjelp for sine psykiske vansker. Det statlige barnevernet hadde ikke tilstrekkelig oversikt over hvilken hjelp hun faktisk kunne få der hun ble flyttet til – om det var en hjelp hun kunne nyttiggjøre seg.

Barneverntjenesten som aller først kom i kontakt med Ida da hun bare var to år, evnet ikke gjennom de kommende åtte årene å finne ut hvordan Ida egentlig hadde det, selv om de gjennomførte mange undersøkelser og satte i verk mange tiltak. De vurderte flere ganger at Ida burde flyttes ut av hjemmet. Men det er ikke mulig å lese ut av saken i ettertid hvorfor de ikke gjorde mer med denne bekymringen sin. Det ser ikke ut til at de som behandlet saken noen gang traff Ida.

Kanskje de hadde fått annen informasjon og et annet grunnlag for sine vurderinger da?

Ida sin opplevelse er at ingen i tjenestene egentlig har spurt henne hva som er og var vanskelig, og hvordan de faktisk kan hjelpe henne med akkurat det.

Det har vært mangelfullt samarbeid mellom flere ulike tjenester. Samarbeidet mellom psykiske helsetjenester og barnevernsinstitusjoner har ikke fungert til Idas beste. Og heller ikke samarbeidet mellom barnevernet og politiet har vært fullt ut godt, blant annet fordi politiet ikke fikk tilstrekkelig informasjon om Ida i situasjoner der de ble hentet inn.

To kommunale barnevernstjenester, barne- og ungdomspsykiatriske helsetjenester, Bufetat og to barnevernsinstitusjoner fikk påpekt brudd på lovgivingen.

Hva må dette føre til?

Som tilsynsmyndighet har vi lært mye av dette. Vi har forstått at barnets perspektiv er helt nødvendig for å få fram et rett faktum. Da må vi snakke med barna på en måte som gjør at de kan vise oss dette. Vi har óg forstått at å gjennomgå det enkelte tvangsvedtak ikke alltid gir et riktig bilde av barnet sin situasjon eller av om tvangen var nødvendig. Vi må forstå barnets behov og vurdere om tiltakene er forsvarlige og vurdere tvangen som en del av omsorgen. Vi må også alltid stoppe opp når vi ser at barn blir utsatt for tvang mer enn unntaksvis, eller hvis noen institusjoner bruker tvang ofte.

I tjenestene er det også nødvendig med endringer, mener vi, og noen endringer er allerede i gang. Barneverntjenestenes undersøkelser må i større grad reflektere alvoret i saken. Både det statlige og det kommunale barnevernet må forholde seg enda mer til barna som del av saken. Barneverntjenesten må følge med på at barnet har voksne de er trygge på rundt seg. Det er sentralt at barnet sine meninger og ønsker kommer frem, og at det vurderes hvilken vekt det skal legges på dette. Når det brukes mye tvang, må alle tjenester spørre seg om tiltaket er riktig for barnet. Tjenestene må samarbeide til beste for barnet eller ungdommen saken gjelder.

Hva er Ida-saken?

Stavanger Aftenblad skrev 30. januar 2016 om Ida som 15 år gammel ble plassert på barnevernsinstitusjon. I løpet av åtte måneder ble hun flyttet sju ganger mellom ulike institusjoner i Rogaland, Hordaland og Troms og ble utsatt for omfattende tvangsbruk. Fylkesmennene som hadde tilsyn med institusjonene og tvangsbruken konkluderte løpende med forsvarlig drift, og at tvangen som ble brukt var lovlig. Artikkelen i Stavanger Aftenblad førte til at de tre involverte fylkesmennene gjennomførte et nytt tilsyn sammen. Omsorgen Ida var blitt tilbudt, og tvangen hun var utsatt for, ble nå vurdert i sammenheng og ikke som enkelte episoder. Involvering av Ida i tilsynet har vært sentralt for å forstå og kunne bedømme riktig.

Forandringsfabrikken

Forandringsfabrikken er en stiftelse med ideelt formål som i hovedsak drives av inntekter til prosjekter fra private og det offentlige. Forandringsfabrikken presenterer kunnskap og erfaringer fra barn og unge gjennom foredrag, rådgiving og kurs. De inviterer barn og unge som er i hjelpesystemene i dag med som «proffer», fordi disse har viktig kunnskap om hvordan hjelpesystemer og skole fungerer.

Samtaler med barn

Fylkesmannen fører tilsyn med at barn og unge på barnevernsinstitusjoner får forsvarlig omsorg og behandling. Alle barn og unge som bor på institusjon skal kontaktes og gis mulighet til å uttale seg om hvordan de opplever omsorgssituasjonen på institusjonen. Statens helsetilsyn har i tre år arrangert kurs for ansatte hos fylkesmannen i hvordan samtaler med barn og unge bør gjennomføres og brukes i tilsynet. Samtalen er verken avhør eller en behandlingssamtale, men har et klart formål og skal gjennomføres systematisk. Informasjon som barn og ungdommen gir i samtalen benyttes for å vurdere den enkeltes situasjon, og å bedømme om institusjonen driver forsvarlig. Det undervises i hvordan kjennetegn på barn og unge som har opplevd omsorgssvikt kan vises og hvordan dette kan forstås og møtes i samtaler. Kurset gir fylkesmannen kompetanse og trening i gjennomføring av samtalen.